

Література.

1. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» №2464-VI від 08. 07. 2010 р. // www.rada.gov.ua.
2. Закон України «Про оплату праці» № 108/95-ВР від 24.03.95 р. // www.rada.gov.ua.
3. Переймиовк Т. А. / Особливості сплати єдиного соціального внеску за цивільно-правовими договорами. // „Дебет-Кредит” № 46, 17.11.2010 р.
4. Гуменюк Ірина: Страхові внески та єдиний соціальний внесок: соціально-правові аспекти порівняння. / www.justinian.com.ua.
5. Ольга Вікторовська: Готуймося сплачувати єдиний соціальний внесок / «Бюджетная бухгалтерия» № 35 , (20.09.2010), С. 39.

УДК 334.722.8

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Харченко Н.В., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Узагальнено історичний досвід розвитку акціонерної форми власності. Показані переваги і недоліки акціонерної форми господарювання. Висвітлені функції акціонерної власності в Україні.

The historical experience of the joint-stock form of property have been summarized. The advantages and disadvantages of the joint-stock form of property have been shown. The functions of the joint-stock form of property have been considered.

Постановка проблеми. Під час переходу до ринкової економіки Україна відвела значну роль акціонерним товариствам, що дозволяють брати участь в інвестиційному процесі разом з підприємцями і значній кількості простих громадян, а також сприяючим перерозподілу капіталів в економіці країни по найпродуктивніших сферах господарювання. Акціонерне товариство є в даний час переважаючою по своїй кількості організаційно-правовою формою комерційних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах в економіці України відносини форм власності грають далеко не останню, а навіть, одну з основоположних ролей в стабілізації економічного стану в країні. Дослідження вказаних вище напрямків знаходимо в працях таких вчених, як І.Балабанов, І.Бланк, В.Бочаров, В.Галанов, М.Грідчина, Р.Слав'юк і зарубіжних економістів Зві Боди, Роберт Мертон, Євхен Брігхем, Ченг Ф.Лі, Джозеф І.Фіннерті та ін.

Ними описані основні положення акціонерної форми власності. Разом з тим, в акціонерних товариствах можуть об'єднуватися різні форми базової власності залежно від власників акцій – підприємств, держави, окремих громадян.

Постановка завдання. Акціонерна форма власності впливає на структуру і склад майна, має особливості джерел фінансування, склад і структуру капіталу, розміри фінансових резервів. Тому акціонерна форма власності має свої особливості і потребує практичного вивчення та наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Акціонерне товариство – це товариство, яке має статутний фонд, поділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства. Акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства лише в межах належних їм акцій.

Особливості акціонерної форми господарювання відображаються в основних фінансових відносинах, що виникають при створенні, функціонуванні, реорганізації та ліквідації акціонерних товариств.

Акціонерні товариства створюються заснуванням або реорганізацією існуючої юридичної особи, і діють вони на підставі установчого договору та статуту.

Фінансові відносини акціонерних товариств з державою з приводу сплати податків в основному будують так само, як і з підприємствами інших організаційно-правових форм[2, С. 5,10,21].

Акціонерні товариства володіють рядом переваг у порівнянні з іншими видами ділових організацій, що роблять їх самою відповідальною формою для крупного бізнесу через цілий ряд причин. Перш за все, акціонерні товариства можуть мати необмежений термін існування, тоді як період дії підприємств, заснованих на індивідуальній власності або товариств з участю фізичних осіб, як правило, обмежений рамками життя їхніх засновників. Акціонерні товариства, завдяки випуску акцій, дістають більш широкі можливості в залученні додаткових коштів. Оскільки акції володіють достатньо високою ліквідністю, їх набагато простіше обернути в гроші при виході з акціонерного товариства, ніж отримати назад частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю[1, С. 38].

Акціонерна форма виникла і почала розвиватися в докапіталістичну епоху. Одні із найдавніших різновидів компаній з сумісним капіталом були привілейованими. В Англії надання привілею (хартії) було винятковим правом королівської влади, яка час від часу ним користувалася. Відомими прикладами є Компанія торговців - авантюристів Англії, що отримала хартію від Ричарда (1390 рік) і Східно-Індійська компанія, яка отримала хартію від королеви Єлизавети.

В Англії попередниками сучасних комерційних підприємств були компанії, що створені відповідно до норм звичайного права: це були незареєстровані партнерства з частками, які можна було продавати. Один з недоліків компаній, що утворені відповідно до норм звичайного права, полягав в тому, що вони були незареєстрованими. Для усунення цього недоліку були ухвалені нормативні акти, які зробили реєстрацію комерційних підприємств обов'язковою. Але це не послужило поштовхом для величезного процесу в

розвитку підприємств, заснованих на сумісному капіталі, тобто відповідальність партнерів в бізнесі була необмеженою, що іноді, унаслідок некомпетентності або несумлінності керівників бізнесом, могло означати крах для багатьох людей. І лише застосування в другій половині XIX століття принципу обмеженої відповідальності по відношенню до сумісного капіталу дозволило виявити дійсний потенціал промислової кооперації. З того часу почало спостерігатися швидке зростання акціонерного капіталу. Так в Англії до кінця XIX століття щорічно створювалися до 4000 компаній з обмеженою відповідальністю, тоді як товариства з необмеженою відповідальністю практично перестали існувати.

Офіційна історія акціонерного підприємництва в Російській імперії, до складу якої входила і Україна, починається із створення Російсько-Американської акціонерної компанії, статут якої був затверджений у 1799 року[2, С.5].

Поворотним пунктом в розвитку акціонерних відносин стали укази Олександра I від 1805 і 1807 рр. Перший з них узаконив принцип обмеженої відповідальності для АТ, тобто перед кредиторами товариство відповідало лише своїм власним складочним капіталом. Аманіфест 1807 р. відділив акціонерні компанії або «товариства по ділянках» від класичних видів товариств – повного і на вірі.

Цими двома законами регулювалися до 1836 року всі акціонерні відносини в Російській імперії. 6 грудня 1836 року був ухвалений «Закон для компаній на акціях», який залишався єдиним законодавчим актом загального характеру аж до радянського періоду історії України.

У законі були чітко позначені відмінні риси акціонерних компаній, передусім по характеру майнової відповідальності. Встановлювався термін, на який створювалася компанія, і умови її ліквідації. Закон передбачав організаційну самостійність товариства, визначивши перелік положень статутів, які не могли бути змінені без узгодження з міністерством.

Закон 1836 року, не дивлячись на сам факт його ухвалення з'явився, поза сумнівом, позитивним, але був явно недосконалий.

Після відміни кріпосного права в Російській імперії в 1861 році різко швидшав розвиток акціонерних товариств (перш за все в крупній промисловості).

Протягом 1861-1873 рр. було затверджено 357 АТ з капіталом в 1116 млн. руб. Промисловість поглинала 11,4% всього акціонерного капіталу, тоді як банки, залізниці і торгові підприємства – до 83%.

Після лютневої революції Тимчасовий уряд прийняв ухвалу, яка ліквідувала велику частину раніше діючих обмежень на діяльність акціонерних компаній. Це викликало бурхливий розвиток акціонерної форми власності і ринку цінних паперів. До вересня 1917 року в умовах нестабільного політичного положення було створено 734 акціонерної компанії із статутним капіталом 1960 млн. крб. З кінця 1917 року великі компанії почали націоналізувати. Але до початку 30-х років практично всі акціонерні товариства бу-

ли перетворені в державні підприємства. З того часу в СРСР існували лише 2 акціонерних товариства, заснованих в 1924 року: Банк для зовнішньої торгівлі СРСР і Всесоюзне акціонерне товариство «Інтурист». Але ці організації були акціонерними лише формально, тобто їхня діяльність базувалася на тих же принципах, що і діяльність всіх інших державних організацій. У період з 1930 по 1980 рр. було створено лише одне акціонерне товариство в 1973 року на базі Управління страхування іноземців.

Після виходу України зі складу СРСР перетворення крупних державних підприємств почалося у зв'язку з реалізацією затверджених Верховною радою програм приватизації.

У цілому можна констатувати, що в Україні формально процес приватизації в промисловості практично завершений. На підприємствах недержавної форми власності виробляється більше 80% промислової продукції, що можна зіставити з об'ємами продукції, які виробляються корпоративним сектором у країнах Західної Європи[4].

Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за 2008 рік проаналізовано 12334 регулярних річних інформацій акціонерних товариств, в тому числі: 117 банків, 5634 суб'єкти малого підприємництва.

Чистий прибуток акціонерних товариств у 2008 році становив 77,29 млрд.грн., при цьому чистий збиток цих товариств становив 68,63 млрд.грн. (позитивне сальдо – 8,66 млрд.грн.).

Чистий прибуток акціонерних товариств у 2008 році (без урахування банків та суб'єктів малого підприємництва) становив 65,31 млрд.грн., чистий збиток – 45,76 млрд.грн. (позитивне сальдо – 19,55 млрд.грн.).

Найбільший прибуток у 2008 році отримали акціонерні товариства м. Києва (55,07% від загального обсягу чистого прибутку), Донецької області (15,56%), Дніпропетровської (12,70%) та Запорізької (2,58%) областей.

Серед акціонерних товариств найбільше позитивне сальдо у 2008 році отримали товариства, основними видами економічної діяльності яких були:

- операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (11,12 млрд.грн.);
- фінансової діяльності (5,74 млрд.грн.);
- добувної промисловості (4,27 млрд.грн.);
- діяльність транспорту та зв'язку (3,76 млрд.грн.);
- переробної промисловості (1,39 млрд.грн.).

Структура обсягу чистого прибутку з розподілом за основними видами економічної діяльності у 2008 році порівняно з 2007 роком, суттєво не змінилась.

У 2008 році порівняно з 2007 роком, чистий прибуток підприємств збільшився на 648,63 млн.грн. Збільшення обсягу чистого прибутку відбулося у таких видах економічної діяльності:

- фінансова діяльність (на 3,40 млрд.грн.);
- добувна промисловість (на 2,79 млрд.грн.);
- діяльність транспорту та зв'язку (1,13 млрд.грн.)[3].

Питання про форми власності відноситься до числа найскладніших в економічній теорії. У вітчизняних законодавчих актах і нормативних документах поширена назва «акціонерне товариство», за кордоном синонімами цієї назви є «акціонерна компанія» або «корпорація»[2, С.5].

Корпорація – форма організації підприємства, що передбачає розділення функцій власності і управління між акціонерами (власниками акцій) і менеджерами. Менеджери самостійно (окремо від власників) заключають контракти, виступають позивачем і відповідачем у суді, платять податки і т. п. Акціонери ж особисто не відповідають за зобов'язаннями корпорації і її боргами. Відповідальність акціонерів по боргах корпорації обмежена лише інвестованим капіталом (вартістю акцій).

В усьому світі акціонерні товариства стали досить розповсюдженою формою організації підприємницької діяльності. Це сталося завдяки таким перевагам:

1) корпорація – найефективніша форма організації підприємницької діяльності з точки зору можливості акумуляції значних грошових сум. Численні юридичні і фізичні особи можуть через ринок цінних паперів (фондову біржу) придбати акції корпорації і взяти участь у фінансуванні упровадження нової техніки, передової технології, збільшенні основних і оборотних засобів;

2) кожний акціонер відповідає по боргах корпорації тільки в межах вкладених ним грошових сум, тобто несе обмежену відповідальність. Крім того, він може купити цінні папери декількох корпорацій. Ці обставини дозволяють акціонеру розподіляти фінансовий ризик;

3) можливість легкої зміни власника цінних паперів за допомогою продажу акцій через фондову біржу або дарування і заповіти їхнім спадкоємцям. Ці зміни у складі власників не порушують цілісності корпорації, а безперервність, постійність її існування створюють можливість для перспективного планування і розвитку;

4) можливість отримання додаткових доходів від упровадження технологій масового виробництва, спеціалізації у сфері виробництва і управління, залучення більш кваліфікованих фахівців.

Проте акціонерна форма господарювання має і певні недоліки:

1) великі первинні витрати грошових коштів і часу при реєстрації за рахунок витрат на юридичні послуги, підготовку реєстраційних документів, випуск акцій і т. п.;

2) можливості зловживань. У зв'язку з тим, що корпорація є юридичною особою, несумлінні менеджери компанії іноді дістають можливість уникнути особистої відповідальності за сумнівну виробничу діяльність;

3) можливості розбіжностей між менеджерами і власниками акцій у зв'язку з істотними розбіжностями між функцією власності і функцією управління. Часто розумні прагнення менеджерів удосконалити виробництво або організацію праці не знаходять підтримки у акціонерів, оскільки, збільшуючи витрати, вони зменшують дивіденди;

4) труднощі ліквідації у зв'язку з існуванням принципу обмеженої відповідальності. Частіше всього корпорація припиняє своє існування в результаті злиття або поглинання іншими фірмами [1, С.38-39; 2, С. 6-7].

При всіх складнощах і суперечностях становлення і розвитку корпоративної (акціонерної) форми господарювання в нашій країні за нею майбутнє, оскільки вона викликана до життя ринковою економікою.

Крім того, підприємства мають право на добровільних засадах об'єднувати свою виробничу, наукову, комерційну та інші види діяльності, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству України.

Підприємства можуть об'єднуватися у:

1) асоціації – договірні об'єднання, створені з метою постійної координації господарської діяльності. Асоціація не має права втручатися у виробничу і комерційну діяльність кого-небудь з її учасників;

2) консорціуми – тимчасові, статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення загальної мети;

3) концерни – статутні об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі і т.п. на підставі повної фінансової залежності від одного або групи підприємців;

4) холдинги – це відкриті акціонерні товариства, що володіють пакетами акцій одного чи більше дочірніх підприємств і здійснюють функції з управління цими підприємствами в межах повноважень, наданих акціями [2, С.20];

5) інші об'єднання по галузевому, територіальному і іншим принципах.

Крім об'єктивних вимог і тенденцій, в Україні з'являються свої специфічні обставини, що диктують необхідність повороту до формування сучасної корпоративної ланки. Втрата керованості, обвальне падіння попиту і об'ємів виробництва, нестача інвестицій і оборотних засобів, скорочення державних замовлень і крайня невизначеність перспективи – все це підштовхує до пошуку нових форм корпорацій, викликає до життя інтеграційні інтереси. Йдеться про структури, які могли б забезпечити реалізацію довгострокових виробничих програм, а, отже, і формування об'єднань підприємств і нових економічних утворень.

До об'єднання в крупні структури підприємства спонукають і такі специфічні українські чинники:

- зростання витрат транзакцій у результаті зміни характеру взаємин між підприємствами в ході економічних перетворень;

- необхідність відновлення зруйнованих або створення нових виробничо-технологічних зв'язків у процесі структурної перебудови виробництва, що неможливо без координації діяльності всіх ланок технологічного ланцюжка і залучення крупних фінансових ресурсів.

При злитті двох юридичних осіб ці компанії припиняють своє існування як суб'єкти права і замість них з'являється нове підприємство. Воно стає універсальним правонаступником всіх прав і обов'язків правопопередників, що злилися.

При поглинанні одною юридичною особою іншого відбувається також припинення функцій останнього, а всі його активи і пасиви передаються поглиначу. Саме він стає повним правонаступником всіх прав і обов'язків підприємства, що поглинається.

Проміжною ціллю (і інструментом реалізації планів) поглинача може бути отримання ним корпоративного контролю над підприємством. Даний вид контролю передбачає перехід у власність поглинача пакету акцій або частини статутного капіталу юридичної особи.

Формування і широке розповсюдження акціонерного капіталу є одним з основних принципів, на якому базується проведення ринкових реформ.

В Україні акціонерна власність може виконувати важливі функції:

по-перше, вона значно розширить джерело накопичення за рахунок внесків в ощадних банках;

по-друге, акціонерне підприємництво сприяє демократизації управління підприємствами, створенню їхньої матеріально-технічної бази в різних галузях промисловості, сільського господарства, посиленню зацікавленості трудящих у використанні набутих чинників виробництва, поліпшенню використання робочого часу, функціонування живої праці, зростанню творчої ініціативи робітників і службовців, їхнього залучення до управління підприємством, демократизації відносин власності на підприємстві. Це допоможе подолати відчуженість робітників від способів виробництва і проведеного продукту, від економічної, а, значить, і від політичної влади;

по-третє, істотно зменшаться диспропорції в економіці: між попитом і пропозицією;

по-четверте, за допомогою акціонерної власності можна ефективно регулювати кількість грошей. Так, продаючи акції, держава зменшує кількість грошей, а скуповуючи, збільшує його. Розповсюдження акціонерної форми власності також буде сприяти розвитку товарно-грошових відносин, упровадженню держрозрахунку, самоокуповуванню, самофінансуванню, самоврядуванню;

по-п'яте, використання акціонерної власності поліпшить якість функціонування і розвитку техніко-економічних відносин, тобто відносин спеціалізації, кооперації, концентрації виробництва і т.п.;

по-шосте, широке упровадження акціонерної форми власності буде сприяти раціоналізації процесу управління підприємством вищими організаціями;

в-сьомих, інтенсивний розвиток акціонерної справи прискорить міжгалузеве переливання виробничих фондів економічного стимулювання в інші галузі, якими призначили гостродефіцитні товари народного споживання. Це, у свою чергу, буде стимулювати використання досягнень НТР з базових наукоємких галузей промисловості в АПК, легкій промисловості, сфері послуг.

Негативними рисами розвитку акціонерної власності є:

по-перше, неможливість за допомогою акцій централізувати трудові заощадження і, таким чином, зміцнювати економічний контроль за значною частиною населення;

по-друге, мільйони дрібних акціонерів стануть банкрутами, тобто втратять свої заощадження під час економічних криз;

по-третє, купуючи контрольний пакет акцій (для цього необхідно зосередити в одних руках менше 5% їхньої загальної кількості), гігантські корпорації встановлюють контроль над дрібними компаніями, а через багатуступінчасту систему залежності від контролю, контролюють капітал інших фірм, який у декілька разів перевищує їхні власні активи;

по-четверте, акціонерні компанії користуються різними фінансовими махінаціями на фондових біржах, дістаючи додаткову можливість додаткового збагачення;

по-п'яте, за допомогою акцій активно ведеться підкуп вищих урядовців державного апарату, законодавців;

по-шосте, акціонерна форма підприємства використовується як спосіб економічного примушення для покупки нерентабельних філій крупної монополії.

Саме злиття і поглинання залишається найпривабливішим сценарієм розвитку для більшості процвітаючих компаній.

Методи захисту від недружнього поглинання будуть завжди актуальні.

Висновки. Таким чином, акціонерне товариство – юридична особа – є унікальним об'єднанням організації і її учасників, оскільки одночасно існує не тільки як єдність організації і її учасників, але і як єдність організації і сукупності випущених ним акцій, зовнішніх по відношенню до неї, оскільки останні виступають власністю акціонерів, а не акціонерного товариства. Акція, випущена акціонерним товариством, є персоніфікація учасника останнього. Учасник акціонерного товариства – не просто член якої-небудь організації, а акціонер, тобто власник акції. Тільки як власника акцій, випущених цією організацією, учасник ринку може стати членом акціонерного товариства.

Акціонерне товариство існує на ринку як: самостійна комерційна організація, як окремий учасник ринку; сукупність випущених ним акцій, що належать її акціонерам.

Акціонерному товариству властиві дві різні, але не віддільні одна від одної форми: організації і акцій. Акціонерне товариство є і те, і інше одночасно. Розглядаючи акціонерне товариство як організацію, треба завжди пам'ятати, що воно ще представляє собою сукупність акцій. Розглядаючи акції, не потрібно забувати про те, що вони випущені певним акціонерним товариством.

Література.

1. Акционерное дело: учебник / [В.А. Галанов, З.К. Голда, О.А. Гришина и др.]; под ред. В.А.Галанова. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 544 с.

2. Грідчіна М.В. Управління фінансами акціонерних товариств: [навч. посіб.] / М.В. Грідчіна. – К: А.С.К., 2005. – 384 с.
3. Звіт державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2009 рік.
4. Дементьев В. Мотивация собственника и структуры экономической власти: [Электронный ресурс] / Режим доступа: www.instud.org.

УДК: 338.26

МОНІТОРИНГ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Чкан І.О., аспірант

Таврійський державний агротехнологічний університет

У статті висвітлено необхідність проведення моніторингових досліджень в системі управління соціально-економічним потенціалом медичного страхування.

In the article the basic aspects to realization of monitoring researches in the system of management of social-economic potential of medical insurance are considered.

Постановка проблеми. В умовах ринкових трансформацій функціонування і розвиток медичного страхування в Україні усе більш ускладнюється під впливом динамічних змін різних чинників навколишнього середовища. Критично оцінюючи позитивні зрушення за 2005-2008 рр. слід зазначити, що медичне страхування не є вирішальним чинником зростання ефективності національної системи охорони здоров'я. Загальносистемна криза, яка охопила більшість установ охорони здоров'я, України привела до зниження соціально-економічного потенціалу медичного страхування.

Тенденції, що посилюються, до збільшення фінансових проблем і внутрішніх протиріч в управлінні сферою охорони здоров'я, а також складність і недостатня чіткість (розмитість) проблем на тлі постійної динамічності чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, комплексність проблем, що виявляється в єдності економічних, соціальних, психологічних, управлінських і інших аспектів, обумовлюють необхідність вживання системного підходу до управління соціально-економічним потенціалом медичного страхування. Невід'ємним елементом ефективності механізму управління соціально-економічним потенціалом медичного страхування є його моніторинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти функціонування страхового ринку досліджували як вітчизняні науковці В.Д. Базилевич, А.В. Василенко, С.С. Осадець, Л.А. Юрченко та ін., так і зарубіжні вчені і практики: Т. Нерсіян, К.Е. Турбина, Ю.А. Сплетухов та інші. Водночас слід відмітити недостатню увагу дослідників до проблем, пов'язаних з формуванням та оцінкою соціально-економічного потенціалу системи охорони здоров'я за рахунок медичного страхування і наукових